

Vaba mõtte ja võrdväarsuse tee: sissevaade Lui Oleski ja Minni Kurs-Oleski kirjavahetusse

Tiina Ann Kirss*

Lui Oleski (1876–1932) ja Minni Kurs-Oleski (1879–1940) rikkalik kirjavahetus aastatest 1899–1904 ja 1908–1910 on kahe ärksa, hiljem ühiskondlikult ning poliitiliselt aktiivse ning teeneka eestlase elulooline arhiivmaterjal, mis ulatub nende tutvumisest läbi kriitilise perioodi jagatud eluteekonna ja pereeluni. Kirjad on erilised oma intensiivse mõttevahetuse tõttu ning väärivad käsitlemist oma ajastu mõtte-loomise dokumendina. Siin toodud kirjanäited on valitud Minni ja Lui esimeste eestikeelsete kirjade hulgast 1903. aasta kevadel ja suvel. Tutvuse algusest abiellumiseni kirjutas Lui Minnile 25 kirja, neist seitse viimast on eestikeelsed; Minni kirjutas Luile samal ajavahemikul 17 kirja, millest neli viimast on eestikeelsed. Elu jooksul kirjutas Lui Minnile 108 kirja, EKLA arhiivis on lisaks kaks kirjamustandit. Minni kirju Luile on kokku 60. Enamik pärast abiellumist vahetatud kirju on aastatest 1908–1910, mil Lui viibis väljasaadetuna Vologdas.

Oluline on see, et mõlema kirjad on säilinud, võimaldades jälgida kirjutajate omavahelisi dialooge, nende suhte arengut koos murrangute ja paratamatute ning sihilike pausidega. Samas ei koosne kirjavahetus oma ajastu saksakeelsetest, viisakalt lillelistest armastus- ning kosimiskirjadest, vaid neis on selgelt näha kirjutajate suhtumist teineteisesse võrdsete mõttekaaslastena. Kirjanäidetest ilmneb, et Lui Oleski ja Minni Kurs olid teineteisesse emotsionaalselt kiindunud, samas arutasid jätkuvalt ning sügavuti poliitilisi ja ilmavaatelisi küsimusi. Mõlemale sümptatiseeris tugevalt sotsialism ning Tartu poolelt vaadates olid nad eelmise sajandi esimestel aastatel, esimese Vene revolutsiooni künnisel radikaalsed mõtlejad. Kumbki ei piirdunud päevapoliitiliste tähelepanekute ning poliitilise mõtiskeluga, vaid astusid iseenesestmõistetavalt võitlusse.

Oma õppe- ning enesetäiendamisreisil Inglismaale oli Minni Kurs tegev Londoni sotsialistide

Minni Kurs-Oleski ja Lui Oleski Vologdas 1910. KM EKLA B-149:5

* Tiina Ann Kirss (1957), PhD, Tartu Ülikool, Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, filosoofia ja semiootika instituut, Eesti mõtteloo vanemteadur, tiina.kirss@ut.ee

rühmades ning liitus sufražettidega, kuigi naisõiguslusega oli ta kokku puutunud varem Soomes. Tundes Minni loomust, hoiatab Lui 1903. aastal teda liigse poliitilise aktiivsuse eest, mis on riskantne, eriti avalikel meelevaheldustel. Ei ole selge, kas Lui aimas või teadis, et inglise sufražetlus oli Euroopa naisemantsipatsiooni liikumiste hulgas radikaalseim, kasutades võitlusvahendeina nii kärarikkaid miitinguid kui ka avaliku korra rikkumist ning vägivalda. Liiga suur või väljapaistev aktiivsus tänavatel võinuks tõsiselt ohustada Minni tagasipääsemist koju. Lui tuletab meelde, et nad elavad ajal, mil Soomestki saadetakse teisitimõtlejaid välja Vjatkasse.¹ Kas Minni Lui hoiatust jälgis, on raske arvata, pigem käitus ta Londonis isepäiselt. Lui Oleski enda poliitiline tegevus oli vähemalt sama intensiivne. Pärast Tartu Ülikooli õigusteaduskonna lõpetamist 1903. aastal asus ta ametisse vandeadvokaadi abina, olles lühikest aega ka Postimehe kaastöölaine. Peagi asutas ta radikaalsotsialistide rühma, mille häälekandjaks sai Vaba Sõna – väljaanne, mida ta ise ka toimetas.² 1. veebruaril 1905 – Minni oli 1904. aastal Londonist Tartusse naasnud – astuvad Lui ja Minni oma ilmavaatega kooskõlas laulatuseta kodanlikku abiellu, mida tolleaegseid sotsiaalseid kombeid ning Tartu seltskonda arvestades peeti julgeks, kuid taunitavaks sammuks.

Tänapäeval ammusena tunduval „tiguposti“ ajastul oli kirjade kirjutamise funktsiooniks pidada lahusoleku korral teineteisega sidet. Teisalt võib lahusolekut pidada kirjade vahetamise eeltingimuseks. Väimne ning füüsiline vahemaa võis arusaadavalt tekitada ängi, igatsust, mõnikord ka saatuslikke informatsioonilünki, kuid pakkus omakorda erilisi võimalusi. Mõttetihedad kirjad asendavad vahetut vestlust, luues suurepärase pinnase reflekteerimiseks ning distsiplineeritud eneseväljendamiseks.

Aastatel 1899–1904 viibisid Lui ja Minni enamiku ajast teineteisest eemal: Lui oli püsivalt Tartus või oma sünnikodus Meomal, Minni liikus aga hariduse ja silmaringi laiendamise eesmärgil välismaal. Kui kõrvale jätta päris esimesed, formaalsemad kirjad nende tutvuse algusest, kirjutasid nii Lui kui ka Minni kirjaberi mõlemad küljed äärest ääreni täis, lisades veel paar lauset ülal-servale. Minni kirglik iseloom väljendub tema kirjade emotsionaalses sisus, kuid ka tema hoogsas käekirjas, mida on raskem lugeda kui Lui väiksemat, ümaramat, peaaegu kribuna mõjuvat stiili, milles sageli esineb sulgude asemel julge sulega tõmmatud püstkriipse. Kujutledes Luid ja Minnit nende hilisemas elus töötavate, ühiskondlikult ning ühiskonnapoliitiliselt aktiivsete ning suure pere lapsevanemadena, siis pikkadeks omavahelisteks vestlusteks oli neil siis kindlasti vähe aega: need oleksid toimunud fragmentidena, harvadel jõudehetkedel. Kahtlemata pakkus kirjavahetus emotsionaalset tuge ja lohutust. Kõige tihedam on kirjavahetus Lui ja Minni vahel märtsis 1903, pärast Minni ema surma. Teades ema raskest haigusest, ootas Minni Londonis telegrammi ema tervise kohta, et kohe koju naasta, kui olukord kriitiliseks läheb. Teated jäid hiljaks, ning keerulistel põhjustel pidas Minni seda osalt Lui, osalt ebaleva arsti süüks. Emotsionaalne turbulentsus ja lein kandusid üle Minni kirjadesse ning seadsid paari suhted küsimärgi alla.

Kujunemiskeskonnad kirjavahetuse ajal

Minni Kursi kujunemislugu varases täiskasvanueas on erandlik ning isikupärane, kuigi tema eluvahelikkud sobivad igati mõeldud sajandi algusest peale kasutatud katusväljendiga „uus naine“. Selles on näha haridusjanu, eneseteostusihka, initsiatiivi ja sügavat soovi tutvuda mujal välja kujunenud viisidega, kuidas ühiskonna vaesemate kihtide elujärge parandada. Nimelt kasvas Minni viletsates oludes, peres, kus esines pidev koduvägivald. Lõpetanud 1895. aastal Tartus saksakeelse Alfred Grassi kõrgema tütarlastekooli ning 1898 saksa naisõpetajate seminari, otsustas ta kasutada oma kooliõpetaja kutse- ning saksa keele oskusi, et iseseisvalt leiba teenides silmaringi laiendada. Koju jäädes olnuks tal peaaegu võimatu kooliõpetaja kohta leida,³ ainus alternatiiv oleks olnud abielluda, tehes võimalikult hea partii, või pürgida kõrghariduse poole. Minni otsis kohti, kus naisõpetajatele piiranguid ei olnud või kus oli vaja peresse koduõpetajat, et arendada laste saksa keelt. Ta alustas Kišinjovist, mis tol ajal asus Vene riigis, praeguses Moldovas. See oli praktiline valik, mida ilmselt kujundasid majanduslikud olud, vajadus eemalduda kodusest atmosfäärist ning põhimõtteline soov jääda iseseisvaks nii isiklikult kui ka majanduslikult. Minni varastes saksakeelsetes kirjades

¹ Lui Olesk Minni Kursile 29.04.1903. KM EKLA 185,M 29:4, 50.

² Nekroloog Lui Oleskile. Postimees, 21.02.1932.

³ Esimene Eesti kubermangus vallakooliõpetajaks valitud naine oli Helmi Põld, kes võeti tööle Iisaku valla poolt aastal 1903.

Luile rõhutab ta korduvalt, et tema jaoks on aineeline (*pekuniär*) iseseisvus põhiline. Ehk tuleneb sellest Minni ülimalt allergiline suhtumine abiellu, mis tema kui noore naise seisukohast saaks mõlema poole vabadust ainult kitsendada,⁴ allutades suhete dünaamika ning mistahes võrdväärse mõttekaasluse kamberollide kammitsasse. Kahtlemata mõjutas Minni tõrjuvat mõtlemist abielule kodune olukord lapsepõlves, millele ta ka osutab samas kirjas Luile, öeldes, et abielu tähendas tema emale alandust ja türanniat. Pärast ema surma kirjutab Minni Luile, et ema elu viletsuse põhjuseks ei olnud mitte raha, vaid tasakaalu puudumine (*die Mangel am Gleichgewicht*).⁵

Võime küsida: kas või miks Minni ülikooli ei pürginud? Kirjades sellele vastust ei leidu. Naiste võimalused saada täisväärtuslikku ülikooliharidust olid 20. sajandi pöördel Euroopas ja Venemaal ametlikult piiratud, kuid mõned rajad olid siiski sisse kõnnitud või peatselt avanemas. Näiteks jõukast taluperest pärit Hella Wuolijoki taotles ning sai eriloo õpinguteks Helsingi ülikoolis õppeaastaks 1904/05.⁶ Helmi Reiman-Neggo vanemad saatsid ta juba gümnaasiumiõpilasena Soome, kasutades selleks sobivate tutvuste ja soome sõprade abi. Nad uskusid, et naistele hariduse andmine oli seal tõhusam. Helmi Reimangi oli esimeste eesti naiste hulgas, kes astusid Helsingi ülikooli. Mõnikord õnnestus noortel naistel õppima asuda ka väljapoole Vene keisririiki, näiteks Prantsusmaale või Šveitsi.⁷ Nii lõpetas Franziska Martna Sorbonne'i ülikooli ja Berni ülikoolis õppisid samuti mitmed eesti neid.⁸ Siin näitena ära toodud Lui kirjas 21, samuti kirjas 23 nimetab ta mitut neidu, kes olid Tartust Berni õppima läinud, kuigi ta nende hariduslikest saavutustest lugu ei pea,⁹ arvates pigem, et see [kulukas] akadeemiline turism on pelgalt moepärane turism. Vaevalt oleks Minni Kurs rahuldunud Tartu ja teiste Venemaa ülikoolide juures pakutavate erikursustega naistele, mis oleksid ehk võimaldanud õppida õigusteadust, kuid mitte valmistada advokaadikutseks. Uuemad, alles kujunevad sotsiaalteadused, mis võimudele kahtlastena mõjusid, olid õppekavades olematud.¹⁰

Tõsisem toke Minni ülikooliõpinguteks oli aga siiski raha. Ta alustas oma „iseharidust“ ja silmaringi laiendamist Kišinjovis, kus ta õpetas 1899–1901 saksa kirikukoolis.¹¹ Pärast paarikuist kodukülalistust suvel 1901 siirdus ta Soome Turu lähedale, kus asus tööle pastor Wartiaineni laste saksa keele koduõpetajana. Sellesse ametisse jäi ta umbes kaheks aastaks.¹² Sellest, kas ta Soomes

⁴ „Ich hasse jegliche Fesseln“ (kiri 6, 12.01.1903), nagu Minni seda Luile suhte lahtiütlemiskirjas väljendub. Täjunud, et suhte intensiivsus väheneb, muretses ta eriti oma majandusliku sõltuvuse tekkimise pärast.

⁵ Minni kiri Luile, kiri 11, 24.03.1903. KM EKLA 185, M 27:20, 33.

⁶ Vt. H. Wuolijoki. Ülikooliaastad Helsingis 1904–1908, tlk. Linda Viiding. Tallinn: Eesti Raamat, 1996; S. Kivimäe, S. Tamul. Kõrgemast naisharidusest Venemaal. – Vita academica, vita feminea. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1999, lk. 72–92; vt. ka T. A. Kirss. Kaks idealisti: Leeni Ploompuu ja Eduard Hubeli kirjavahetus 1906–1908. – Tuna 2018, nr. 2, lk. 107–118.

⁷ Vt. S. Tamul, S. Kivimäe, *op. cit.*

⁸ Otto Münther Helene Öiglasele, 11.01.1904 KM EKLA 147:7, 58.

⁹ „Meie Berni üliõpilased Kaart ja Langernebo on ka vaheajaks Tartusse jõudnud: ma pean kahjuks tunnistama, et nad minu arvamise järele väljamaal olemisest kopika eest kasu ei ole saanud: niisama tühjad, kui nad olivad, on nad kah tagasi tulnud, nagu ei oleks nende silm kaugemale ulatanud, kui Jänese kõrtsini või Soinate koolimajani. Minu otsus ei ole mitte suuduslikult kõitev: võib olla, et mu pessimismus mind pimedaks teeb“ (Lui Minnile, kiri nr. 23, 20.07.1904 KM EKLA 185, M 29:4). Noorte eesti naiste plaanidest kõrghariduse omandamiseks kõneleb ka Lui kiri nr. 21, 22.08.1903, milles ta mainib samu nimesid (Kaart, Langernebo), ka Monika Kalkunit ja Juuli Sild-Valku.

¹⁰ Naisõiguse pooldajast ning vaestega tegeleva sotsiaaltöö (*settlement houses*) pioneerist ameeriklannast Jane Addamsist (1860–1935) ei tarvitsenud Minni teada, kuid vääril mainimist, et nende vahel on teatud sarnasusi. USA-s oli naistel võimalik ülikooli astuda ning mõningatel erialadel ka kraadi omandada juba 1880. aastatel. Addams õppis meditsiini, kuid pidi tervislikel põhjustel hariduse pooleli jätma. Addamsi ja Minni Kurs-Oleski elutööd oleks huvitav võrrelda.

¹¹ Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing. Minni Kurs-Olesk, 1939. Album koostatud Minni Kurs-Oleski 60. sünnipäevaks (edaspidi EANÜ), lk 8.

¹² Kõnekas viide Minni Turu-perioodile on Lui kirjas, milles ta mainib J. Kõpu Soome visiiti ning kohtumist oma ametikaaslase Wartiaineniga. Minni kiiduväärse eeskuju tõttu oli samas peres tööd leidnud tema järglane, keda Lui nimetab eesnimeta kui „Steinbergi pruuti neiu Löwenbergi“: „Kõpp käis tänavu suvel Soomes ja oli siis palju Sinu üle kuulnud. Sa olla kõigil Soome noortel pääd segamini ajanud; igal pool kus ta käinud, olla Sinust ikka jutt olnud ja Sinu järele päritud“ (Lui kiri Minnile, nr. 22, 4.09.1903 KM EKLA 185, M 29:4, 53). Lui sõnutsi olevat Minni järglane oma tulevase abikaasa poolt ettevalmistust saanud, et sellisele kohale sobida.

Minni Kurs-Olesk, dateerimata. KM EKLA B-149:4

viibimise ajal puutus kokku ka naisliikumisega,¹³ tema Luile saadetud kirjades otseselt juttu ei ole. Sel perioodil vahetavad Lui ja Minni kirju regulaarselt, kuid mitte eriti sageli. Soomest reisis Minni Londonisse, kus ta teenis raha lapsehoidja ning koduõpetajana ning õppis vabakuulajana Londoni ülikooli poliitiliste teaduste osakonnas,¹⁴ liikus sotsialistlikes ringkondades, käis avalikel kõnekoosolekutel ning sotsiaaldemokraatide föderatsiooni (*Social Democratic Federation*) õhtustel loengukursustel.¹⁵ Nendest loengutest kirjutab Minni ka Luile (vt. kiri 14), rääkides E. Vanderfelde ettekandest Memorial Hallis. Lisaks kolme kohaliku keele (eesti, vene, saksa) valdamisele oli Minni keeleoskus selleks ajaks täienenenud soome, inglise ning prantsuse keelega.

Esimene kirjatsükkel 1899–1904 ja keelevahetus

Lui esimene kiri Minnile – mõistagi konventsioonikohaselt saksa keeles – oli kirjutatud aastal 1899 Kišinjovi. Minni esimene kiri Luile kannab daatumit 14. juuni 1901; kuigi kirja lähtekoht ei ole märgitud, oli ta sel ajal ilmselt juba Wartiaienite juures Soomes. Lui ja Minni esimestest kirjadest ei ole kerge välja lugeda nende tutvuse kronoloogiat. Nad ju ei vaata tagasi, vaid pigem edasi, tulevikku, tunnetades selle ees isiklikku ühiskondlikku vastutust. Mõlemad loodavad, et poliitiline, majanduslik ning ühiskondlik ebavõrdsus kaotatakse jäädavalt – õhus oli ju juba tunda revolutsiooni hõngu.

Kirjavahetuse ning nappide biograafiliste andmete põhjal oletame, et Lui ja Minni kohtusid Tartus suvel enne Minni ärasõitu Kišinjovi ning nad nägid teineteist taas suviti. Küll aga meenutab Lui oma kaunilt sõnastatud (eestikeelses) kirjas 4. augustil 1904 – selle kirjutamist oli ta instinktiivselt alustanud 20. juulil –, et sel kuupäeval kolm aastat varem (1901) oli ta Minnil Elvas

¹³ EANÜ, *op cit.*, lk. 7.

¹⁴ Minni sai õppetoetust Bergmanni Abiraha Kapitalist (EANÜ, *op. cit.*, lk. 8).

¹⁵ EANÜ, *op cit.*, lk. 8.

külas käinud, „kus meie terve päeva metsas ringi hulkusime“.¹⁶ Hiljem, pärast mitu kuud kestnud vaheaega selgub, et Lui ja Minni on täpselt samal päeval teineteisele kirjutama hakanud. Siin ära toodud kirjas nr. 13 (4.04.1903) meenutab Minni, et eelmisel suvel (seega 1902), siis, kui ta ema veel elas ja Minni kodus külas oli, „meie hulkusime kahekesi ümber“. Üksnes kirjasuhe – olgugi et rikkalik ja mitmetasandiline ja milles vist juba kolmandast kirjast peale tehakse juttu ka abielumisest, ja mitte ainult abielu poliitilisest kriitikast sotsialismi alustel, vaid kui „vaba armastuse“ alternatiivi – jäänuks kahvatuks ning ebarahuldavaks mõlemale poolele. „Vaba armastust“, mida ka varastes kirjades on arutatud, kumbki lõpuni ei poolda.

Lui ja Minni suhtes tekib kriis, kui Minni saadab Luile jaanuaris 1903 kirja, milles ta teatab suhte lõpetamisest. Selleks on tõenäoliselt mitu põhjust: võib-olla Minni tajus, et suhte intensiivsus on vaibumas, või rusus teda meelehärm oma majandusliku sõltuvuse tekkimise pärast.¹⁷ Üheks emotsionaalseks põhjuseks on kahtlemata mure oma kaugelviibiva, raskesti haige ema pärast, kes märtsi kolmandal nädalal 1903 Tartus sureb. Hoolimata valusatest etteheidetest Luile, kes Minni arvates jäi teadete saatmisega hiljaks, kirjutab Minni 23. märtsil, et ei suuda ilma Luita olla. Kolme päeva jooksul kirjutab Minni Luile neli pikka kirja, mis on küll võimsate emotsioonide tuules, kuid kirjeldavad ka detailselt ümbrust ja poliitilisi sündmusi Londonis. Luigi väsib emotsionaalsetest pingetest ja teatab oma 3. aprilli kirjas, et on valmis Minni soovile vastu tulema ja kirjavahetuse katkestama, kuigi teeb seda kahjutundega. Oma vastuses – siin toodud esimeses kirjanäites – nendib aga Minni, et loobumine oleks tallegi liiga valus ja et ta tundes Lui vastu on liiga tugevad. Aprilli lõpuks on suhe stabiliseerunud ning taastunud on ka intellektuaalsem suhtlus, millest annavad tunnistust teine ja kolmas kirjanäide. Neljandas kirjanäites kirjutab Lui Minnile rõõmsas meeleolus uue akadeemilise aasta algusest ja EÜS-i tegevusest ning nõokides palub teda mitte armukadedaks muutuda tema tiheda seltskondliku tegevuse pärast.

1904. aasta suvel tekib kirjades pikem vaheaeg, kuna Minni reisis pärast osalemist II sotsialistliku internatsionaali kongressil Amsterdams Euroopas lühidalt ringi, peatudes mõneks päevaks ka Pariisis.¹⁸ Tol suvel, pool aastat enne abiellumist tundub, et pikkade teoreetiliste vaidluste asemel ideaalse suhtemudeli üle oli selge, et Minni ja Lui kohandavad abielu kui institutsiooni võimalikult oma soovide ja vajaduste järgi ümber.

20. sajandi algul ilmneb 1870.–1880. aastatel sündinud noorte haritlaste kirjavahetuses huvitav tendents – saksa keelelt minnakse üle eesti keelele. Kahjuks on sellest nähtusest näiteid otsitud harva ning kirjutatud veel vähem. Avalikus ruumis hakati nii trotsi kui ka rahvusliku eneseuhkuse pärast eesti keelt kasutama just eelmise sajandi esimesel kümnendil, nagu näeme Marta Lepa mälestuste anekdootlikest tähelepanekutest.¹⁹ Lui ja Minni läksid oma isiklikes kirjades eesti keelele üle nende suhte jaoks turbulentsel kevadel 1903. Nagu eespool juba mainitud, võinuks Lui esimene eestikeelne kiri jääda ta viimaseks kirjaks Minnile. Sama kirja sabas märgib Lui, miks ta poole kirja pealt keelt vahetas: „Täna kirjutatan ma eesti keeles.“²⁰ See hetke ajendil tehtud otsus pole ei kaugerulelatav ega põhimõtteline, vaid tuleneb teda vallanud frustratsioonist. Samas ei vaidle Minni oma järgmistes kirjades keelevaliku vastu: kuigi ta on kodust kaugel olles vähe eesti keeles lugenud, leiab ta, et eesti keeles on tunnete väljendamine hõlpsam. Küll aga nendivad mõlemad, et kirja alustades tuleb saksa keel justkui automaatselt.²¹ Edaspidi jääb eesti keeles teineteisele kirjutamine konsensuslikuks harjumuseks. Väärrib märkimist, et sotsiaalsel horisondil Tartus oli eesti keeles kasutamine avalikus ruumis murrangulisema tähendusega kui poodides saksa müüjalt demonstratiivselt eesti keeles kauba küsimine,²² seda enam, et Lui kuulus Eesti Üliõpilaste Seltsi. Eesti keele eelistamine suhtluskeelena tavapärase saksa keele asemel ning selle eelistuse avalik demonstreerimine väljendus sellistes olukordades, nagu Lui oma 22.08.1903 dateeritud kirja sabas kirjeldab: meelsust eesti keele kui seltskondliku suhtlemiskeele eelistamist näidati nt. pulmakutsele

¹⁶ Lui Minnile, kiri 24, 20.07.1904 KM EKLA 185, M 29:4, 55.

¹⁷ Minni Luile, kiri 6, 12.01.1903 KM EKLA 185, M 27:20, 15–17.

¹⁸ EANÜ, *op. cit.*, lk. 8.

¹⁹ M. Lepp. 1905. aasta romantika ja järellained. Tallinn: Eesti Päevaleht, 2010, lk. 85.

²⁰ Lui Minnile, kiri 19, 03.04.1903, KM EKLA 185, M 29:4, 45.

²¹ Lui Minnile, kiri 21, 22.08.1903 KM EKLA 185, M 29:4, 52.

²² M. Lepp, *op. cit.*

mitte reagerimisega, s. t. vastusolvamisega. Siin näitena toodud kirjades on Lui mitmetele abstraktsetele mõistetele lisanud sulgudes saksakeelsed vasted – oli ju saksa keel tolleaegselt eesti kirjakeelest mõttekeelena palju rikkam.

Kirjavahetuse teine tsükkel

Kuigi käesolevas allikapublikatsioonis on keskendutud Lui Oleski ja Minni Kurs-Oleski kirjavahetuse abieluelsele tekstikorpusele, moodustavad nende Vologda perioodi kirjad säilinud kirjade lõviosa. Taas tekitab vajaduse kirjavahetuse järele lahusoluperiood, mille alguseks on paar olnud kaks aastat abielus ning neil on kaks väikest tütart.

Revolutsioonistaasta 1905 – Lui ja Minni esimene abieluasta – oli möödunud sündmuste keerises, mille tagajärjed olid aga abikaasade erinevad. Kuigi allikad sellest otse ei kõnele, hoidis Minni võimalikku võitlustuhinat tagasi laste sündimine ja emahool, kuid poliitilises võitluses osalenud Lui ei pääsenud 1906. aasta repressioonidest. Lühikeses mälestustekstis oma 60. sünnipäevaks avaldatud kogumikus täpsustab Minni ise Lui vangistamise ja väljasaatmise asjaolusid. Nimelt oli Lui 1906. aastal revolutsiooni mahasurumise käigus kirjutanud palvekirju valdade nimel, kes ei olnud nõus süüdlasi välja andma ning keda kavatseti karistada suurte rahatrahvidega. Ühe sellise palvekirja pärast oli teda vangi mõistetud.²³ 31. oktoobril 1908 kirjutab Lui Minnile avatud postkaardil: „Armas Minni. Täna kl 12 lasti mind türmist välja ja jään Vologdasse. Reis ei olnud kõige hullum, kuid viimasel nädalal tükis nälg natukene kallale, sest raha lõppes otsa ja vangimaja raha sain alles täna pärast lahti laskmist kätte. Nüüd on vaja sööma minna, siis sauna ja siis magama: ei ole ammu enam korralikult magada saanud. Tuju on häa: saab näha mis pääle hakata tuleb. Ära Sa oma tuju hukka lase minna. Sind ja lapsi suudleb teie Lui. Terviseid kõigile.“²⁴ Kirjavahetuse kanda jääb kogu mure ja igatsus ning keeruline finantsiline logistika: Lui on pärast isa surma kaasatud pärandiküsimuste lahendamisse ning peab oma Tartu sõprade kaudu võimaldama perele ülalpidamist. Minni sai küll kaks korda lühikeseks ajaks Luile külla sõita ning sünnitas aprillis 1909 Tartus nende kolmanda tütret. Ühel sellele artiklile lisatud fotol on Minni ja Lui Vologdas aastal 1910, seega Minni teisel külaskäigul.

Lui kirjutab visalt ja järjekindlalt erineva pikkusega kirju paarinädalaste vahede rütmis, Minni mõnevõrra pikemalt ja sagedamini. Kirjad jõuavad ilma raskusteta kohale, kumbki pool ei kurda postiolude ega kirjade kadumamineku üle. Küll aga on Minni esimene kiri Luile Vologdasse²⁵ vastuseks tema postkaardile igaks juhuks kirjutatud saksa keeles, kartes kas posti tsenseerimist või probleemide tekitamist Luile. Teisalt kaalutleb Minni, et eesti keel oleks ehk mõistlikum valik, kuna sellest vaevalt keegi sihtkohas aru saab. „Ich schreibe Dir Deutsch, damit, falls Deine Briefe zensiert werden, Du sie rascher erhältst – estnisch wird wohl kaum jemand verstehen.“²⁶ Edaspidi kirjutabki Minni Luile eesti keeles. Võib tunduda hämmastav, et asumisele saadetud vang (kes ei olnud sunnitööline) tellis oma Tartus elava abikaasa kaudu Saksamaalt raamatuid oma vaimse töö edendamiseks, paludes raamatupakid suunata Peterburi, kust sõbrad need edasi saadavad. Raamatud olid sotsiaalteaduste ning sotsiaalpoliitilistel teemadel, nt. Georg Simmeli Leipzigi värskelt ilmunud teos „Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung von Georg Simmel“ (kiri 29.12.08).²⁷ Raamatusoovidest selgub ka Lui otsus sundolukorras oma keelteoskust arendada: näiteks kirjas 39, 19. veebruaril 1908 soovib ta ingliskeelseid raamatuid, kuigi väidab, et ta inglise keel on nõrk.²⁸

Nagu abieluelses kirjavahetuses, tundub Minnile nüüdki, et Lui kirjutab liiga vähe ning liiga harva, mis tekitab tusameelt ja etteheiteid. Lui vastab enamasti huumori ning pehme irooniaga. Minnit rõhub muu hulgas Tartu linna õhkkond ja seltskondlik halvakspanu Oleskite abielusuhte ilmalikkuse üle. See pahameel annab end tunda jõulude ajal 1908, kui Minni kirjeldab pikalt

²³ EANÜ, *op.cit.*, lk. 76.

²⁴ Lui Minnile, kiri 27. KM EKLA 185, M 29:4, 58.

²⁵ Minni Luile, kiri 18, 1.11.1908 KM EKLA 185, M 27:20, 51–54.

²⁶ Samas, lk. 51. Kirjutan Sulle saksa keeles, juhul kui Su kirju tsenseeritakse, nii saad selle kiiremini kätte – eesti keelest ei saa ju keegi aru.“

²⁷ G. Simmel. *Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung von Georg Simmel*. Leipzig, 1908. Lui Minnile, 29.12.08. KM EKLA 185, M 29, 51.

²⁸ 8 Lui Minnile, kiri 39, 19.02.1909. KM EKLA 185, M 29:4, 86.

Minni Kurs-Olesk tütarde Olli, Minni, Maarja ja Juta Oleskiga, dateerimata. C-149:3

Luile oma äia matuseid Meomal, kus külaliste hulgas on mitmeid kitsarinnalisi inimesi.²⁹

Kokkuvõtteks tuleb rõhutada, et käesolev artikkel ei ole ulatuslik ülevaade, vaid allikat tutvustav ning kontekstualiseeriv käsitlus paari mikroskoopilisema sissevaatega kahe intellektuaalselt terase, teineteist sügavalt respektseeriva, võrdväärset omavahelist suhet austava eestlase kirjavahetusse. Uurimismaterjali on selles küllaltki mahukas kirjavahetuses palju ning see väärib kindlasti kommenteeritud kriitilist väljaannet, pikematest biograafilistest käsitlustest rääkimata. Lui Oleski ja Minni Kurs-Oleski poliitiline ning ühiskondlik panus on oluline ja mitmekesine, lisaks kasvatasid nad üles neli tütart, kellest kolm said kõrghariduse. Oma 22. septembril 1929 dateeritud kirjas tütar Ollile kirjutab Minni Genfist järgmist: „Sinu elu ei tarvitse sugugi igav olla. Ma ei sugereeri Sulle midagi peale, nagu papa vahel arvab, vaid minu veendumuseks on, et teie haridus poolikuks jääb, et teilt osa inimõnnest kaduma läheb, kui teie tükiks ajaks välja ei pääse – siis alles saab teie vaimne pagas täielikumaks.“³⁰

Käesolev artikkel on valminud Euroopa Liidu Regionaalarengu Fondi (Eesti-uuringute tippkeskus) toetusel, ning see on seotud Eesti Haridus-ja Teadusministeeriumi uurimisprojektidega IUT20-5 ning IUTT 22-2 „Kirjanduse formaalsed ja informaalsed võrgustikud kultuuriloo allikate põhjal“.

²⁹ Minni Luile, kiri 19, 20.12.1908 KM EKLA 185, M 27:20.

³⁰ M. Kurs-Oleski kiri tütrele. EANÜ, *op cit.*, lk. 80–81. Minni oli 1929. a. augustist aastaks Rahvasteliidu stipendiaat Genfis ning võttis osa Rahvasteliidu istungjärgust (EANÜ, *op cit.*, lk. 9).

Minni Kursi ja Lui Oleski kirju

Minni Kurs Lui Oleskile

[KIRI 13] 4/iv/1903¹

Ei, ei, ei, minu armas Lui – Sa oled päris eksiteel. Kust loed Sa seda välja, et ma Su teguviisile roojaseid põhjuseid otsin? Oma kirjade eest ei või ma nüüd vastutada, hävita nad ära. Ma tean väga hästi, et Sa mulle omakasu nõudmata abiks oled olnud. Anna andeks, unusta, ma ei tahtnud Sind haavata. Sa oled ikka minust aru saanud – kas just nüüd mitte?

Armas Lui, ma kirjutan sulle eesti keeli, siis on mul kergem, oma üksiolemise tundmust ja seda palavat, lapsikut igatsust Sinu järele varjata. Kirjutama pead nüüd veel kord ja õige, õige pika kirja. Sa ei tea, missuguse kärsitusega ma iga viie minuti pärast postkasti juurde jooksen – ei kirjast jälgegi. Armas Lui, kirjuta kohe, mul oleks Sulle väga palju ütelda, ma kirjutan Sulle kohe vastuse, Sa ei tohi kurb olla, kõik mõrudus peab kaduma. Selles ühes kirjas ma tahan püüda Sulle selgeks teha, et ma Sind haavata ei tahtnud, et Sa mul endist viisi armas oled. Praegu ei ole enam aega kirjutamiseks – all ootab üks naesterahvas mu pääle, kellel pisikene tuba välja üürida on, läheme seda vaatama. Lihavõtteks lähen vist Enqvistide juurde, võib olla, et kah ühte Inglise perekonda maale. Ma tahan Mrs. May'd paluda, kas ma oma korvi siia jätta ei tohiks, siis ei ole mul kaks nädalat vaja üüri maksta. Hää meelega oleks üksi, sest kuhu ma kah lähen, esimene küsimus saab ometi olema: kui kaua jääte? Armas Lui, kas Sa aimad, kui kole tühi ja hirmus kõik maailm on? Nüüd on siin tihti tormid möllamas – väljas on ju kevade – kas mäletad viimast kevadet? Ema elas veel ja meie hulkusime kahekesi ümber. Öösiti on kõige koledam. Minu toa kaminas hulub tuul nii hirmsasti, et ma kartuse pärast värisen. Päeva ajal ei ole mul aega, siis on kõik valusad mõtted maha surutud – kahevõrra valusamad on nad öösi. Ei aita, et ma nutan – ema ei tule ialgi minu juure. Mikspärast ei saada Sa mulle ema sõrmust? Ma loodan, et Teie nii hullud olnud ei ole, teda emaga hauda panna.

Ela hästi! Kirjuta mulle kohe, ära ole pahane minu pääle. Anna mulle andeks.

Ma ootan Su kirja. Kirjuta Enqvistide juure. Kui ma kah sääl olema ei peaks, kätte saan kõike. Kinnita toda, siis saan rutemini. Minny

98 Ferningham Road. New Cross, London S.E.

Eestikeelega on nüüd jälle lugu halb. Ma ei ole viimasel ajal midagi lugenud, kirjutanud. Mis sellest küll saab? Siin peab ta kõrvaline olema.

Minni Kurs Lui Oleskile

[Kiri 14]²

Londonis, 9/V³ 1903

Lui, õnnetuks teeb mind Su kiri. Vaevalt oled Sa alganud, ja juba räägid Sa vastikust olekust oma ameti vastu. Ma saan väga hästi aru, et Sina oma kohutava välimise rahuga kah sarnasel silmapilgul, kus uus ja kõige parem aeg Su elus algab, suuri sõnu tarvitada võid, aga mida ma asjata Su kirjast otsin on „lootus“. Miks Sa advokaadis enam õnnetumate ja kannatajate kaitsejat ei näe? Ei, ma ei taha uskuda, et sinust midagi muud ei saa, kui igapäevane ärimees. Mina olen sotsialist. Eesti

¹ KM EKLA 185, M 27:20:48-49.

² KM EKLA 185, M 27:20:40-42.

³ Kirja kuupäev on eksitus ühe kuu võrra. Tegelik kirjutamispäev peab loogiliselt olema 4.04.1903. Seda kinnitab järgmise kirja (Lui vastuse) mõtteline sisu, mis on vastus Minni sõbralikule noomimisele „lootuse“ kohta. (On äärmiselt kaheldav, et kirjad võisid postis risti minna.)

rahvuslane olen ma selles mõttes, et ma kõike oma jõudu selleks otstarbeks tarvitada tahan, et eestlasi pää-asjalikult (muidugi ma ei saa käed rüppes istuma, kui mujal tööd on) rahvusvahelise vennastamise aadetega tutvustada. Ette valmistamise töö on vaevaline, hädadahtlik (kui palju enam veel kodus, kus meil peaaegu ühtki abinõud võitluseks ei ole), ta nõuab inimest, kellele sest küllalt ei ole kui nendel enestel tükk leiba kindel on, vaid kes iga silmapilk valmis on, seda kaotada, kui nad selle läbi paremale tulevikule kätte töötavad.

Sarnased inimesed on „vähemus“. See vähemus võib aga ülivägev (tuntud piirides muidugi) olla, ta võib magavat „enamust“ elule äratada. Sa pead, ja saad kah üks kõige kangekaelsematest eestvõitlejatest olema. Sinul on pääaju küllalt, et seadusi nii välja panna, kuidas nad rohkem inimsuse kohased oleksid. Minu arust tehakse kõikidele, keda kohtu eest vastutamisele võetakse ülekohut. Kas need, kes sääli asjatundja näoga otsustavad, küsivad mis kõik kaasa on aidanud, et kaebealune seda ehk teist on teinud? Minule tuleb ette, nagu oleks kõik kohtukorraldus turuteatri mäng. Inimesi ei ole.

Meie elame vaheldusajas. Seadused ei kõlba kuhugi. Advokadil (sellel, kes sellest aru saab) on suur ülesanne, seda lõhet, mis mineviku ja tuleviku vahel olemas, kinni panna. Sul on päris advokaadi upsakuski selge, Sul on hää meel, kui [möni] Sind tulevikus ei tereta. Ja, kümme korda parem on phantastina surra kui prokurörina, kes õiguse aadet taga ajada ei taha, vaid valmis on ütleva „õigus olen mina.“ Ma ei kahtle, Lui, et Sina resignatsioonist kaugel oled, aga ärarääkimata nukraks tegi mind Su kiri.

Ma usun kindlasti, et Sind madal enesekasu püüdmine ilmaski rahutama ei saa. Hoia sina, kui Sa kah üksi peaks olema, aususe ja vabaduse lippu kõrgel. Ära väsi! Ole revolutsionäär teos kui ennem sõnas olid. Meie elu on tühi, vaene, asjata, kui meil võitlust ei ole. Elagu vastupanemine, olgu mis tahes!!

Paari päeva eest võtsin toredast koosolekust Memorial Halli'is osa⁴. Emile Vandervelde, kuulus Belgia sotsialist rääkis valitsuse ülekohustest Congo State'is.⁵ Ma olen elavamaid, aga ei veel kordagi nii hoolega läbi mõeldud kõnesid kuulnud, kui sel õhtul. Emile Vandervelde on *gentleman* ülesastumises. Tema ladus prantsuse keel avaldas, sisu päälle vaatamata, suurt mõju kuuljate pääle. Kõnejuhataja oli Keir Hardie⁶. Lühikeses alguses juhatas V[andervelde]. tähelepanemist sotsialismuse tähenduse pääle tööküsimustes, siis rääkis ta pikalt aga huvitavate näituste läbi väsimust eemale hoides, tööoludest Congos, lõpuks avaldas ta lootust, et sotsialistid kunagi vaikima ei saa, kui nende saatus, kes ise eneste eest rääkida ei või, kõne all on. Mind huvitasivad järgnevad kõned sisu poolest veel rohkem. Ben Tillett⁷,⁷ Macdonald⁸ ja teised mõistsivad Inglise poliitikat Lõuna Afrikas⁹ valjusti hukka. Üks süsimust neeger, tähendas pilkavalt, et Chamberlain¹⁰ olla ütelnud, et

⁴ Congregational Memorial Hall Londoni Farringdoni tänaval, ehitatud 1875. aastal tähistamaks 2000 puritaani pastori mittealluvuse vande (1660) 200. aastapäeva (Great Ejection of St. Bartholomew's Day). Selle traditsiooni järgi sai Memorial Hall'ist mitmete progressiivsete rühmituste, ka Tööliste Partei koosolekute korraldamise paik, kus 27. veebruaril 1900 asutati Tööpartei. Lammutati 1968.

⁵ Émile Vandervelde (1866–1938) oli sotsialistliku kallakuga poliitik Belgias, juhtiv tegelane Belgia töölisparteis (POB-BWP).

⁶ (James) Keir Hardie, šoti ametiühingute liikumise juht. Aastal 1893 asutas iseseisva tööpartei (Independent Labour Party), millest sai massiliikumine. Hardie oli briti töötajate esinduskomisjoni (Labour Representation Committee) (hiljem Tööpartei) juhtiv liige. Komitee osales esimest korda parlamendi valimistel 1900. a parlamendi valimistel (nn. „khaki elections“). Hardie ja Richard Bell olid ainukesed LRC kandidaadid, kes 1900. a. parlamenti valiti.

⁷ Ben Tillett (1869–1943) oli juhtiv kuju briti sotsialistlikus ametiühingute liikumises, eriti seoses madalate oskustega tööliste mobiliseerimisega aastal 1889.

⁸ (James) Ramsay Macdonald (1866–1937), üks kolmest briti Tööpartei (Labour Party) asutajatest. Esimene peaminister Tööpartei, lühidalt a. 1924 ja 1929–1931.

⁹ Briti poliitika Lõuna-Aafrika koloonia buuridest asukate vastu ägenes 19. sajandil, kui seal avastati kulda ja teemante. Konflikt päädis 1899. aastal Teise buuri sõja puhkemisega. Sügisel 1900 toimusid esimesed nn. „khaki valimised“ (sellest ajast peale nimetati tugevasti sõjast või sõjajärgsetest meeleoludest mõjutatud valimisi selle nimega), mille võitis Lord Salisbury konservatiivne partei. Valimiste ajal tundus, et briti väed võidavad sõja, kuigi tulemus oli vastupidine. Sõda lõppes 1902. aastal.

¹⁰ Joseph Chamberlain (1836–1914), Briti poliitik, koloniaalsuhete riigisekretär (Secretary of State for the Colonies) 1895–1903. Chamberlaini, kes oli briti imperialismi tugev toetaja, peeti vastutavaks Teise buuri sõja eest (Second Boer War) 1899–1902 Lõuna Aafrikas.

ta pea igas majas käinud, kuid tema, [äsja mainitud kõnekoosolekul sõna võtnud] neeger, või[ks] igaühele, kes aga näha tahab, kirju ette panna, kus hoopis teised asjad seisavad. Siis rääkis üks ilus hallpää British Indiast. Küll on tore asi, ma olen iga kord nagu joovastatud, kui sõnavabadus valitsemas. Päältkuulaja võib ilma suurema vaevata otsust teha ilma sunduseta resolutsiooni poolt ehk vastu olla. Meil on kõik pime. Na, pea suu, Minny. Tänaseks olgu sest kirjast küll. Kuule, kas teie, see on Sina ja August, kokku rääkida ei võiks, et Sina ühel nädalal, ja August teisel kirjutab. Minul on kole koduigatsus ja teie kirjadest kõlavad mulle kodumaa helid vastu. Ma ei häbene seda väikest nõrkust. Ärge naerge mind välja. Nüüd lähen kohe British Museumisse tööd tegema. Teine kord jutustan vähe sellest asutusest, tore.

Suures rutus

Minny

Lui Olesk Minni Kursile

[Kiri 20]

Tartus 29.4.03¹¹

Sa suurustasid vist, armas Minni, ühes oma kirjadest et Sa positivist olla. Seda rohkem paneb mind imestama Sinu viimases kirjas ütetus, Sa otsida minu juures asjata ühte [aadet], s.o. lootust. Nii palju kui mina aru saan, ei mängi lootus positivist'i mõtteringis mingit osa. Lootus ei ole mitte positivistiline mõiste, vaid idealistilisel alusel kasvanud vaimu mängusünnitus (*Spielerei*) Minu arusaamise järele on positivist'i eluprogramm järgmiste Carlyle'i (ta ei ole ise mitte positivist ja ma teda üleüldse just väga hästi ei salli, aga sellele kirjutan ma alla) sõnadega ära üteldud ma tsiteerin saksa keele tõlke järele, mida ma lugenud olen): Erfülle die Pflicht, die dir zunächst liegt; von der Du weisst, sie ist dir Pflicht; und was dann zu tun sei, wird dir schon damit klarer geworden sein (Sartor Resartus),¹² mille kõrval aga ka väga hästi Voltaire ütetus seista võib (kui ma temast õieti aru saan ja õieti tsiteerin): „Travaillons sans raisonner – c'est le seul moyen de rendre la vie supportable.“¹³ Sellelt seisukohalt elu päälle vaadates, ei ole lootust elamiseks mitte tarvis; lootust on ainult sellel tarvis, et midagi ettesäetud mõtet läbi viia tahab ja siis selle mõtte oma jumaluseks üles seada: kaotab ta usu selle oma jumaluse sisse, siis on ta oma elueesmärgi kaotanud, meelega (*Verzweiflung*) võtab temas maad ja ta kaotab ka sagedasti oma elu. Postivistil ei ole sarnaseid jumalusi, temal ei ole ka põhjust oma meelerahu kaotada, ei ole tal lootust vaja ega kannatust kahju lootuse kaotamisega. Sinu iseäralisus aga ja minu silmis ühtlasi ka Sinu õnnetus on see, et Sa ilma jumalusest elada ei saa, vististi aga kah ühelegi jumalusele lõpuni truuks ei jää: Sa loodad temalt kõik, rohkem kui võimalik oleks loota, oma ja teiste inimeste õnne ja kui Sa siis aru saad, et see jumal Sulle vähe pakub, vähem kui Sa ülekohtuselt nõuad, siis viskad Sa selle jumala uksest või aknast, mis rohkem käepärast on, välja ja kummardad vana vaimustusega varsti jälle mõnda uut jumalat, ilma et Sa seda tähelegi paneksid, mis Sulle vana andnud. Ma ei või Sind sellepärast hukka mõista, just ümberpöördud, sa oled selle oma iselaadilise olemisega mind võib olla kestvalt vangistanud, aga ma pean ütlema, sellest vaimustusest ei tule midagi välja, vähemalt meie olude juures. Inglismaal, võib olla, kus inimesed oma sisemist olemist ilma nuhtluse kartmata avaleda võib, saaks ehk sarnasel tegu- ja eluviisil tagajärjesid olema, sest see vaimustus kutsub kaasa ja kui salgake koos on, küll see ise omale uue pääd leiab, kui vana mujale kaldub, kuid meil ei ole sellega midagi tehtud. Ma toon näituse. Sa ütlesid, kui Sa Tartus oleks olnud praeguste kooli tülide ajal, sa oleksid demonstreerinud, sest olla ainult tarvis üleüldist tähelepanemist äratada. Ma arvan, see on lapsik. Vaata, kuidas Soomemaal inimesi välja saadetakse, kes laialt maailmas tuntud on. Kus jääb

¹¹ KM EKLA 185, M 29:4: 49–50.

¹² „Täida see kohustus, mis Su lähedal on; see kohustus, millest Sa teadlik oled, see on Sinu jaoks kohustus, ning see, mis Sul teha tuleks, on seekaudu selgemaks saanud.“ (sks. k.)

¹³ „Töötada ja mitte arutleda – see on ainus viis, et elu talutavaks teha.“ (pr. k.)

üleüldine arvamine? Ja millest sa siis õige elanud oleksid, kui Sind, ütleme, Vjatka kubermangu elama oleks saadetud. Ning see viimane küsimus ei olegi nii rumal, kui ta esiota välja näeb. Mitte selles ei avalda ennast minu arvamise järele suurus, et võimalikult suuri idealisi taga ajatakse, vaid sellest, et võimalikult palju ettesäetud ülesannetest täide saadetakse. Selleks on muidugi mõista ka vaimustust tarvis, kuid see peab pressi all kinni olema, kust ikka parajasti nii palju välja tuleb, kui parajasti asja toimesaatmiseks tarvis läheb, mitte kriipsu enam ega vähem. Vaimustus peab tagasihutama, aga kaine ärakaalumine iga asja juures juhatama, et inimene ka seda teeb, mida ta tegema peab, sest et seda tarvis on, mitte ainult seda, mis ta teha tahab. Lootus, mis sagedasti tahtmise, soovide ja kirgede (*Leidenschaften*) ühine sünnitus on, ei tohi mitte kaugele ette tõtata, kuhu enam tegelik elu järele ei jõua sammuda, vaid peab ühes rinnas asjaedenemisega kasvama: jõuab asi kaugemale, siis alles seab lootus oma silmi ka kaugema eesmärgi poole, aga mitte mõttekujutuse (*Phantasie*) tiivul, vaid sell määral, kuidas mõistus, äranähtuste järele otsustades, seda lubab. Minu kirjast ei paistnud mitte lootust välja, see on tõsi, mull ei ole veel kindlat programmi, mille järele ma elan ja mis ma õige tahan. Kahe sõnaga võin ma ju oma seisukohta ära ütelda: rahvusline demokraat (*demokrat auf nationaler Grundlage*), aga kuidas ma seda programmi elus täidan, kui palju ja kuidaviisi ma teha saan, see on mull kõik veel selgusetu, sest et ma seda elu ei tunne. Kas ma üksi elama saan või pean abielumeheks hakkama, saan ka teistega ühes töötada või pean ennast eraldama, leian ma kusagilt vastukõla, või pean täiesti üksi seisma, need kõik on küsimused, mis võimalikult pea vastust peavad leidma, kuid kellele harutamiseks mull just praegu mitte palju aega ei ole. Ja enne kui ma üheski asjas selge ei ole, enne kui ma veel ei tea, mis abinõudega ma ametisse võin hakata, kelle poolt toetust leida, mille ja kelle vastu mull töötada tuleb, mis võin ma ja tohin ma sääl loota? Siin ei ole enam aega õhulossisid ehitada, vaid peab silmad lahti pidama ja ümbruskonda seletama, ühtlasi ka oma jõudu tundma õppima.

Ma teen lõppu, ilma et mõnda teist küsimust puudutan; paberit ei maksa asjata kulutada ja või sõnadest puudus tuleb, kui korra harutama hakkad. Oma uue ameti kohta ei tea veel õige midagi lausuda: mõni inimene ikka vahel käib kah. Augustil on neljapäeval eksam, ära sellepärast tema käest esiota kirja oota.

Südamlikult tervitades
Sinu Lui

Lui Olesk Minni Kursile

[Kiri 21]

Tartus 22.08.03¹⁴

Sa oled vist küll jälle, kallid Minny, minu poolt kirja ootanud. Ma ei saa aga praegu veel kuidagi kirjutada: sinu viimased kirjad on mu nii rõõmsaks teinud, et ma seda Sulle ära ütelda ei saa ja kui mull meel häa on, siis olen ma laisk. Ma olen nii kindel, et sa minu oled, et ma enam kirja kirjutamise vaevagi ei taha oma pääle võtta, vaid ainult oodata, kunas Sa tagasi tuled. Ma ei oleks Sulle täna ka muidu kirjutama hakkanud, kui ma ei kardaks, et Sa mull kärsituks ei lähe ja jumal teab mida arvama ei hakka, kuna ma ainult Sinu järele igatsen. Lähemate päevade sees saadan aga Sulle tõesti pikema kirja. Nüüd on siin uue kooliaasta hakatusega kirju elu: seltsi tuleb palju rebaseid (14 olla juba sisse astunud)¹⁵; tütarlaste hulgast ei tule Kalkun enam Tartu, vaid kas ootab koha või läheb, kui raha saab, Berni studeerima; Linda [Kaart] tahab Peterburi studeerima, kui sinna ei saa, siis kah Berni minna. Juuli Sild pidi maale kihelkonna kooliõpetajaks minema, aga mõtles ümber ja jäi edasi kooli. Sinu sõbra Langernebo ei ole ammu enam kokku saanud: ma ei salli teda sugugi, selle pääle vaatamata, et Sina temast palju lugu pidasid. Täna õhtu poole on paadisõit

¹⁴ KM EKLA 185, M 29:4, 51.

¹⁵ Lui Olesk astus Eesti Üliõpilaste Seltsi 1895. aastal.

Sildade ja Davetiga, võib olla et veel mõni tuleb. Uusi tuttavaid peab saama, suurema ringiga peab kokku puutuma, sest üksikud lähevad laiali ja kaovad ära. Ära sa mull jälle, südame Minnykene, armukadedaks mine: neil ühelgi ega kellelgi teisel ei ole Sinu kõrval minu südames enam ruumi; Sinu olen ma nii, kui ma seda kunagi olnud olen! Ka siis, kui Sa mind jooksta lasid, olid Sina mu mõõdupuu ning ükski ei andnud Sinuga võrreldes mõõtu välja, kus siis nüüd ee! Teispäeval või kolmapäeval kirjutan Sulle teise kirja ja seniseks jällenagemiseni!

Sind südamest suudeldes Sinu Lui

Kas tead kui kena: sa oled mulle ühte kirja saksakeeli peale hakkanud; mull on mõttes mitu korda seesama õnnetus juhtunud: nii pea kui ma Sulle midagi olen ütelda tahtnud, on see Saksakeeli olnud. Aga küll me tulevikus ennast parandame! Kas jah, Minny? Aga eeskujud ei ole selleks hääd. Täna sain Rommuli ja Rieprichi pulma kutse, muidugi saksa keeli: ma ei saada neile mitte õnnesoovi ja püüan läbi viia, et Selts¹⁶ sedasama teeb. On aeg, et kord aru saadakse, mis teha tahtakse ja kuidas siis olla tuleb. See ei ole mitte ainult rahvusliselt tarvilik, vaid ka demokraatiliselt: meie sakstele ei ole ju eestlane ega tööinimene muud kui loom, kes sellegagi rahul võib olla, et teda vahel silitatakse. Jumalaga, musu Minnykene! Miks Sa ometi nii kaugel oled?

---

¹⁶ Eesti Üliõpilaste Selts.